

Oponentský posudek diplomové práce Pavlína Fúrové: Nové Město pražské ve světle vizitačního protokolu tereziánského katastru z roku 1725

Analýza a interpretace raně novověkých katastrů a dalších pramenů, které vznikaly jako podklady pro jejich sestavení, přináší nesmírně cenná data pro poznání historického prostředí českých zemí, v tomto případě první poloviny 18. století. Práce s těmito prameny ovšem předpokládá mimořádnou dávku trpělivosti a vytrvalosti při zpracování obrovského množství dat a jejich vkládání do připravené databáze. Dále nelze zapomínat, že naplňování takové databáze předchází interpretační fáze. V konkrétním případě pražských vizitačních tabel je nutné před vložením záznamy přečíst a přeložit je z němčiny (občas promísené s latinou), správně jim porozumět a kriticky je vyhodnotit. K tomu je nezbytné zvládnout množství poznatků z dějin Prahy, její historické topografie (zde mj. musela určit polohu každého vizitovaného objektu, resp. jej ztotožnit s dnešním čp. a stihla přitom ještě upozornit na chyby, kterých se přitom v edici Berní ruly dopustil Václav Líba!), ikonografie, německou odbornou terminologii z řady oborů (například sladovnictví) ad. Budiž hned na začátku řečeno, že těmto nárokům Pavlína Fúrová dostala víc než se ctí.

Jak vyplývá z předchozího, práce má dvě části. Tu hmatatelnou, k níž se vztahuje většina toho, co je řečeno v tomto posudku, a pak databázi, která je doslova nedocenitelným zpřístupněním obrovského množství dat obsažených ve vizitačních tabelách Nového Města pražského z roku 1725. Hodnocení této diplomové práce musí samozřejmě přihlížet k oběma částem.

V písemné (resp. elektronické) podobě je práce členěna logickým způsobem: po úvodu a přehledu pramenů a literatury následuje krátké seznámení s vývojem Nového Města pražského po třicetileté válce a poté klíčová kapitola, v níž Fúrová nejprve popíše průběh vizitací, představí jednotlivé čtvrti Nového Města, načež provede stručnou analýzu nejzajímavějších údajů obsažených ve vizitačních tabelách. Kromě samotné analýzy využívá autorka v hojně míře komparativní metodu. Na časové ose srovnává s berní rulou, především ale srovnává v nejrůznějších ukazatelích tři pražská města navzájem. To je možné jen díky její vlastní bakalářské práci, ve které obdobným způsobem analyzovala Malou Stranu; ke Starému Městu využívá výsledky doktorské práce Hany Vobrátilkové.

Velmi zajímavá jsou čísla vztahující se k počtu domů na Novém Městě. Ten se v celkových číslech příliš nezměnil, ve skutečnosti se ale změnilo mnohé. V důsledku spojování domů ubylo v letech 1654–1725 72 objektů, avšak úbytek byl více než vyrovnán novou zástavbou. Ačkoliv ve všech ukazatelích, které se týkají kvality zástavby (průměrná cena domu na Novém Městě byla oproti Starému Městu poloviční, domy byly v horším stavu /častěji *baufällig*/, byly méně výstavné, čtvrtina domů byla ještě dřevěných) Nové Město daleko pokulhává za oběma srovnávanými pražskými sousedy, zjišťuje autorka, že se stává atraktivní i pro vyšší vrstvy. Byl tu větší podíl šlechty než na Starém Městě – při hranici se Starým Městem vzniká jakási „palácová zóna“ a stavělo se velkoryse, na velkých parcelách. Pozoruhodné přitom je, že z velké části nešlo o deskové ani šosovní domy. Na Nové Město přitahovala šlechta i měšťanské elity také možnost budování okrasných či „rekreačních“ zahrad s různými zahradními objekty (letohrádky apod.). Velký počet zahrad je vůbec novoměstským specifickým (27% výměry, počítáno bez postranních práv) a o mnohém svědčí i jejich územní a funkční rozvrstvení – ve Zderazské a Štěpánské čtvrti bylo více rekreačních

(resp. okrasných) zahrad, a ovšem také vinic (je tu svažité terén), naproti tomu v Dolním Novém Městě byly spíše zahrady užitkové a zaujímaly samozřejmě menší plochu.

Práce Pavlína Fúrové obsahuje velké množství dalších cenných zjištění, ať už se týkají sociálního a profesního rozvrstvení novoměstského obyvatelstva, řemesel a živností (velký podíl pivovarnictví) nebo například nájemního bydlení (i když nemáme pro Nové Město srovnatelná data ze starší doby, ukazuje se ve srovnání s poměry na Malé Straně nebo na Starém Městě počátku 17. století významný nárůst počtu nájemníků). Poslední téma, u kterého se zastavím, je vnitřní podoba domů. Autorka přesvědčivě ukazuje, jak mohou vizitační tabule vypovídat trochu nečekaně a velmi detailně – samozřejmě „jen“ o počtu místností a funkční struktuře domu, nikoli o vybavení – i k tomuto problému. Dodal bych jen, že by bylo zajímavé srovnávat nejen s kvartýrbuchy, ale také s pozůstalostními inventáři, které jsou pro Nové Město velmi dobře dochované (k letům 1700–1740 jsou v AMP, rkp. 1197-1200 a 1216). Muselo by přirozeně jít jen o určité sondy, zejména pro domy, v nichž inspektoři postupovali při sepisování inventáře po jednotlivých místnostech (i když i druhý a častější typ inventáře, totiž vedený podle skupin předmětů a materiálů, o podobě domu nepřímo vypovídá).

Na několika místech své práce se Fúrová dopustila drobných omylů či nepřesností a je povinností oponenta na ně upozornit, byť s vědomím, že jde většinou o marginálie.

- s. 9: „... možnostmi, kam zástavbu v horizontálním směru rozšiřovat“. Neobratná formulace: raději „... možnostmi, jak rozšiřovat zastavěné území.“
- s. 14: **Pöttingenský palác**. Vzniklo zřejmě chybným spojením rodových jmen Pötting a Oettingen. Správně palác Pötting(ov)ský nebo hrabat z Pöttingu.
- s. 17: Praha se za 30-leté války nevyrovnávala s **několika vpády saských a švédských vojsk**, nýbrž „pouze“ se saským vpádem roku 1631 a švédskou okupací levobřežních měst, resp. obléháním Starého a Nového Města pražského v červenci až listopadu 1648.
- s. 17: Staré a Nové Město nebylo **zasazeno dělovým útokem**, nýbrž dělostřeleckou palbou.
- s. 18: *francouzský požár* by snad bylo lépe uvádět v uvozovkách (i dále).
- s. 18: „... od 30. let 17. století vykupovali klementinští jezuité domy pro stavbu koleje a **noviciátu**.“ Novoměstská kolej byla založena již roku 1628 a jediný noviciát české provincie jezuitů byl v Brně.
- v tab. 1 na s. 21: Správné čtení onoho záhadného *Pensillen* [?] je s velkou pravděpodobností Pupillen.
- s. 25: **kolmě navazující**, správně kolmo
- s. 44: Nerozumím údaji, že na Starém Městě bylo 18 nákladníků, ale 53 nákladnických provozů?
- s. 55: Pražské domy nemusely naštěstí čelit *pruskému odstřelování*, ale pouze ostřelování.
- s. 59: Co je to **profánní kaple**?
- s. 61: S domečkem v Opatovické ulici, který patřil Michaelu Kreisingerovi z Eckersfeldu („proslavil se“ tím, že máme v NG dva jeho portréty od špičkových malířů, totiž Jana Kupeckého a Jana Petra Molitora), který měl v domě s pěti místnostmi čtyři nájemníky, to bude asi trochu jinak. Ne že by se tento blahobytný muž, který se živil jako hofmistr ve šlechtických rodinách (například u Trauttmansdorffů) a se svými svěřenci vyrážel na několikaleté kavalírské cesty, tolik uskrovňoval. Spíše pronajímal svůj dům v době, kdy sám byl na cestách, domnívám se.
- v tabulkách: Zkratka pro zlatý je fl., nikoliv f.

Seznam literatury obsahuje většinu relevantních titulů, z těch závažných absentuje kolektivní syntéza *Nové Město pražské 1348-1784* pod redakcí Jaroslavy Mendelové a Pavly Státníkové z roku 1998. Vzhledem k tomu, že se autorka často odvolává na Huberův a také na Jüttnerův plán Prahy, mohly být uvedeny také poslední studie Jana Mokre (zná ale jeho diplomovou práci z r. 1990) a Evy Chodějovské o Huberovi v *PSH* 45 (2017), resp. faksimilové vydání Jüttnerova plánu (s nímž, předpokládám, autorka pracovala a zná Kuchařovu studii k němu) z r. 1983.

Pavλίna Fúrová si je dobře vědoma toho, že zdaleka nevyčerpala všechny možnosti svého pramene. V podobě nesmírně cenné databáze jej však předkládá takřikajíc „v plen“ dalším badatelům. Doufejme, že tuto nabídku náležitě využijí. Na druhé straně by však bylo velkou chybou domnívat se, že písemná část její diplomové práce je pouze jakýmsi doplňkem, komentářem, neřkuli apendixem oné databáze. Naopak, jde o koncizní vyhodnocení pramene zasazené do náležitého historického kontextu a vybavené dlouhou řadou zajímavých tabulek a grafů. Jako taková je tato práce zralá k okamžité publikaci, nejlépe na stránkách *PSH* (totéž platí ostatně i pro autorčinu práci bakalářskou).

Vzhledem k výše řečenému mohu jen konstatovat, že diplomová práce Pavlíny Fúrové je vysoce nadprůměrná a měla by být ohodnocena jako „výborná“.

V Praze 6. 9. 2019

Doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.